

PODPORA FINANCOVANIA INVESTIČNÝCH POTRIEB MALÝCH A STREDNÝCH PODNIKOV PROSTREDNÍCTVOM CUDZÍCH ZDROJOV

THE SUPPORT OF FINANCING INVESTMENT NEEDS OF SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES BY DEBT SOURCES OF FINANCE

MIROSLAVA VINCZEOVÁ

Ing. Miroslava Vinczeová, PhD., Katedra ekonomiky a manažmentu podniku, Ekonomická fakulta UMB v Banskej Bystrici, tel.: + 421 48 446 2719, e-mail: miroslava.vinczeova@umb.sk

Abstract

Owing to their economic and social significance, small and medium-sized enterprises are a key block of economic development. Their innovativeness generates conditions for sustainability and long term competitiveness of the whole economy. To ensure their existence they need to invest in their development, however, the capital in a proper structure is often unavailable for them. Attention is therefore paid to their support by means of various tools on the national as well as international levels. The article deals with selected tools of the support of financing small and medium-sized enterprises, specially concerning on debt sources of finance. The aim of the article is to evaluate options of financing investments in Slovak small and medium-sized enterprises by debt and identify main problem areas implying barriers to successful development of the above business segment.

Key words: *Small and medium-sized enterprises. Support of financing. Debt sources of finance.*

1. Úvod

Aj v dôsledku zostrujúcej sa, dnes už globálnej konkurencie, sú malé a stredné podniky (MSP) neustále nútené vyhľadávať nové podnikateľské príležitosti a prostredníctvom nich zvyšovať svoju výkonnosť. Práve schopnosť uskutočňovať rozvojové aktivity predstavuje v súčasnosti jeden z najdôležitejších prvkov samotného podnikania. Avšak aby sa podnikateľská príležitosť mohla efektívne využiť a zároveň prispieť k rozvoju podniku, je nutné okrem iného disponovať aj dostatkom finančných zdrojov. Keďže mnoho MSP nemá na realizáciu svojho rozvoja dostatok vlastného kapitálu, siahajú po kapitáli z iných, prevažne cudzích zdrojov. Z nich je najrozšírenejšou formou úverové financovanie od komerčných bánk, ktoré práve z hľadiska frekvencie jeho využívania možno dnes považovať za „tradičné“. V posledných rokoch sa však prístup MSP k tomuto finančnému zdroju výrazne zhoršil, v dôsledku čoho zlyháva mnoho nádejných podnikateľských zámerov. Tu sa otvára priestor pre prípravu a realizáciu podporných programov smerujúcich na preklopenie finančnej medzery, ktorá malým a stredným podnikom často bráni v ich napredovaní a budovaní udržateľnej konkurenčnej pozície na trhu.

V príspevku venujeme pozornosť podpore financovania investičných potrieb malých a stredných podnikov s dôrazom na podporu financovania z cudzích zdrojov. Cieľom príspevku je zhodnotiť možnosti podpory financovania investičných potrieb slovenských malých a stredných podnikov prostredníctvom cudzích zdrojov a vymedziť hlavné problémové oblasti, ktoré predstavujú bariéry úspešného rozvoja uvedeného segmentu podnikov.

2. Inštitucionálny rámec podpory financovania malých a stredných podnikov

Vzhľadom na charakteristiky malých a stredných podnikov a z nich často objektívne vyplývajúce bariéry a problémy pri získavaní vhodných zdrojov financovania je ich podpora zo strany štátu a v súčasnosti aj zo strany orgánov Európskej únie jednou z nevyhnutných podmienok dlhodobu udržateľného rozvoja trhového hospodárstva. Ide o finančnú podporu zo štátneho rozpočtu, rozpočtov územných celkov alebo účelových fondov vrátane zahraničnej pomoci. Poskytovanie podpory pre malé a stredné podniky prostredníctvom rôznych programov vytvárajúcich primeraný stimulačný mechanizmus je jednou zo základných úloh štátu v oblasti hospodárskej politiky. Vlachynský, K. a kol. (2009) uvádzajú, že finančná podpora podnikov môže byť smerovaná najmä na financovanie vedeckovýskumných, konštrukčných a vývojových prác, realizáciu zámerov štátnej štrukturálnej politiky, realizáciu ekologických projektov, projektov so sociálnym zameraním, stabilizáciu a rozvoj poľnohospodárstva a potravinárskeho priemyslu, podporu exportu v súlade s hospodárskopolitickými zámermi krajiny, rozvoj aktivít v oblasti cestovného ruchu, rozvoj ekonomických aktivít v hospodársky slabo rozvinutých regiónoch, stimuláciu vzniku a rozvoja malých a stredných podnikov, na podporu ich výkonnosti a vytvárania nových pracovných miest a na podporu prokonkurenčnej politiky podnikov v stále sa meniacom trhovom prostredí.

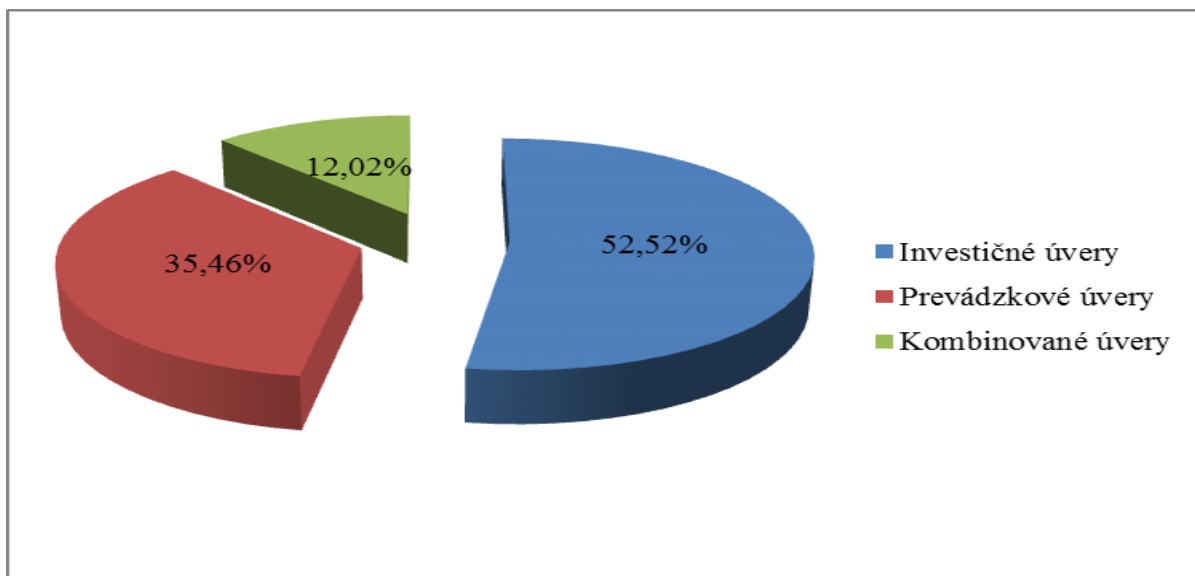
V rozvinutých krajinách sa finančnou podporou malých a stredných podnikov zaoberajú špecializované bankové inštitúcie, ktoré sú zriadené obyčajne ako rozvojové alebo podporné banky. Takéto banky sa sústreďujú na podporu v oblastiach a odvetviach, ktoré sa vyznačujú sťaženým prístupom MSP k tradičným produktom komerčných bánk. Úverové produkty, ktoré ponúkajú malým a stredným podnikom, zahŕňujú hlavne zvýhodnené úvery pre tieto podniky, priame záruky za úvery, prípadne záruky za úvery, ktoré podnikom poskytujú komerčné banky. Vo vyspelých krajinách sa zriaďujú aj záručné banky, ktoré sú špecializované práve na poskytovanie bankových záruk, prípadne na sprostredkovanie štátnej podpory, a to hlavne so zameraním na podporu malého a stredného podnikania (Fetisovová, E., Nagy, L., Vlachynský, K., 2014, s. 192-193). Hlavným poslaním takýchto záručných inštitúcií je preberanie záruk za malé a stredné podniky, ktoré disponujú nízkym podielom vlastného kapitálu a nie sú schopné sami poskytnúť dostatočné ručenie. Dlhodobo prebiehajú diskusie o opodstatnenosti či efektívnosti štátnej podpory, ktorá zasahuje do podnikateľského prostredia a môže ho do určitej miery dokonca deformovať, najmä ak sa poskytuje v nenávratnej forme. Myslíme si však, že podpora rozvoja malých a stredných podnikov v podobe podpory financovania ich investičných potrieb je vzhľadom na ich kľúčový význam a existenciu bariér, ktoré sú pre tento sektor charakteristické, nevyhnutná.

Kľúčovú úlohu v inštitucionálnom systéme podpory financovania MSP zohrávajú ústredné orgány štátnej správy, ktoré sa koncentrujú predovšetkým na tvorbu politiky a získavanie finančných zdrojov. Okrem nich sa na podpore malých a stredných podnikov podieľajú aj rôzne podporné inštitúcie (Marková, V., 2003, s. 84). Keďže náš príspevok sa zameriava na podporu financovania prostredníctvom cudzích zdrojov, v ďalšej časti sa sústreďíme hlavne na inštitúcie poskytujúce podporné nástroje tohto charakteru. V Slovenskej republike sa na podporu financovania investičných potrieb malých a stredných podnikov prostredníctvom cudzích zdrojov špecializujú najmä Slovak Business Agency (do 1.3.2014 známa pod názvom Národná agentúra pre rozvoj malého a stredného podnikania) a Slovenská záručná a rozvojová banka (SZRB). Okrem nich môžu slovenské malé a stredné podniky využívať viaceré programy európskych inštitúcií, napr. úvery so zárukou v rámci iniciatívy JEREMIE, úvery s podporou Európskeho investičného fondu (EIF), úvery z úverovej linky Európskej investičnej banky (EIB), Európsky nástroj mikrofinancovania Progress a pod.

3. Zhodnotenie podpory financovania investičných potrieb slovenských malých a stredných podnikov prostredníctvom cudzích zdrojov

Podpora financovania investičných potrieb malých a stredných podnikov z cudzích zdrojov je na Slovensku poskytovaná najmä vo forme zvýhodnených úverov, mikroúverov a bankových záruk. Tieto nástroje môžu slovenské podniky využívať prostredníctvom vyššie uvedených inštitúcií, najmä SZRB a SBA, či priamo prostredníctvom niektorých komerčných bánk, ktoré sú sprostredkovateľmi finančnej pomoci z programov európskych inštitúcií.

Graf 1 zobrazuje štruktúru úverov, ktoré poskytla Slovenská záručná a rozvojová banka v roku 2015.

Graf 1 Štruktúra úverov poskytnutých Slovenskou záručnou a rozvojovou bankou v roku 2015

Zdroj: Výročná správa. Annual Report 2015.

Z grafu 1 je zrejmé, že najväčší podiel na poskytnutých úveroch v roku 2015 tvorili investičné úvery. Tieto úvery boli poskytnuté prevažne malým a stredným podnikom. Z úverového portfólia SZRB sú na financovanie investičných potrieb malých a stredných podnikov vhodné najmä priame úvery, úvery s podporou EÚ (ide o úvery s portfóliovou zárukou programu JEREMIE s výhodnou úrokovou sadzbou a zníženou požiadavkou na zabezpečenie úveru), úver pre poľnohospodárov určený na odkúpenie poľnohospodárskej pôdy a mikroúvery (určené pre malých podnikateľov, ženy – podnikateľky, mladých podnikateľov, vysokoškolákov na rozbeh podnikateľskej činnosti) (<http://www.szrb.sk>).

Mikroúvery poskytuje najmä malým podnikom aj Slovak Business Agency prostredníctvom svojho Mikropôžičkového programu. Zdroje z neho môžu byť poskytnuté na financovanie investícií alebo prevádzkových potrieb podniku. SBA v roku 2014 poskytla 70 mikropôžičiek v celkovej hodnote 2,33 mil. eur. Od spustenia programu do konca roku 2014 bolo kumulatívne poskytnutých 1 930 mikropôžičiek v celkovej hodnote 34,77 mil. eur. (Analýza využívania externých foriem financovania MSP, 2016). V tabuľke 1 uvádzame údaje o počte, objeme poskytnutých mikropôžičiek, ich priemernej výške, ako aj o počte pracovných miest, ktoré tieto mikropôžičky pomohli nanovo vytvoriť alebo udržať.

Tabuľka 1 Vybrané ukazovatele realizácie Mikropôžičkového programu

Ukazovateľ	2014		Kumulatívne od začiatku programu	
	počet	eur	počet	eur

počet poskytnutých mikropôžičiek	70	x	1 930	34 765 267
priemerná výška mikropôžičky	x	33 232	x	18 013
novovytvorené pracovné miesta	108	x	3 022	X
udržané pracovné miesta	422	x	5 307	X

Zdroj: Správa o stave malého a stredného podnikania v Slovenskej republike v roku 2014, 2015, s. 122.

Ďalším nástrojom na podporu financovania investičných potrieb malých a stredných podnikov z cudzích zdrojov sú bankové záruky za úvery. V roku 2015 SZRB schválila 253 záruk v celkovom objeme 34,9 mil. eur. Z toho 64% tvorili rýchle záruky za úvery komerčných bánk. Tabuľka 2 uvádza objem a počet bankových záruk, ktoré Slovenská záručná a rozvojová banka schválila a poskytla v rokoch 2013 - 2015.

Tabuľka 2 Poskytnuté záruky SZRB v roku 2015

Obdobie	2015		2014		2013	
	(tis. eur)	(počet)	(tis. eur)	(počet)	(tis. eur)	(počet)
Schválené spolu	34 889	253	25 275	273	35 946	401
- z toho rýchle záruky	22 309	242	21 127	262	34 593	387
Poskytnuté	34 889	253	25 275	273	35 916	400

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa Výročnej správy. Annual Report 2015.

Z tabuľky vyplýva, že takmer všetky schválené záruky boli v roku 2015 aj poskytnuté. Z tabuľky tiež vidieť nárast objemu bankových záruk v roku 2015 oproti roku 2014 o 38%. Zaujímavé však je, že zároveň došlo k zníženiu počtu poskytnutých záruk takmer o 7%. To poukazuje na zvýšenie priemernej výšky poskytnutej záruky v roku 2015, kedy dosiahla 137,9 tis. eur, oproti roku 2014, kedy bola jej výška 92,6 tis. eur.

Ako sme uviedli vyššie, slovenské malé a stredné podniky môžu využívať aj programy európskych inštitúcií, ktoré sú zaručené verejnou zárukou. V roku 2014 boli využívané najmä nasledovné (Analýza využívania externých foriem financovania MSP, 2016):

- úvery s podporou Európskeho investičného fondu (EIF) v rámci Rámcového programu pre konkurencieschopnosť a inovácie (CIP), ktoré v SR poskytuje ČSOB – v roku 2014 poskytla malým podnikom takmer 1 000 úverov v celkovej hodnote viac ako 27 mil. eur,
- Európsky nástroj mikrofinancovania Progress s podporou EIF a EÚ, do ktorého je zapojená OTP Banka – v roku 2014 podporila 113 malých a stredných podnikov v celkovom objeme viac ako 1,7 mil. eur,
- úvery z úverovej linky Európskej investičnej banky (EIB) podporujúce najmä investičné projekty v regiónoch s cieľom posilniť konkurencieschopnosť a zlepšiť životnú úroveň, ktoré poskytuje Tatra banka, SZRB, Tatra-Leasing, UniCredit Leasing,

ČSOB Leasing a SG Equipment Finance; Tatra banka v roku 2014 poskytla 60 úverov v celkovom objeme 30 mil. eur a ČSOB 57 úverov v objeme 103,7 mil. eur.

Môžeme konštatovať, že slovenské malé a stredné podniky majú možnosť využiť viaceré nástroje podpory financovania svojich investičných potrieb prostredníctvom cudzích zdrojov. Z uvedených údajov však vyplýva, že počet podnikov, ktoré tieto nástroje v poslednom období reálne využili, je veľmi nízky. Predpokladáme, že obmedzený prístup ku kapitálu potrebnému na financovanie investičných potrieb najmä malých podnikov a mikropodnikov bude možné do určitej miery preklenúť pomocou programov COSME a InnovFin. Zmluvy o zapojení do nich podpísala ČSOB s EIF. ČSOB prostredníctvom programu COSME v nasledujúcich troch rokoch poskytne úvery v objeme 100 mil. eur viac ako 5 800 malým a stredným podnikom. Program InnovFin jej umožní poskytovať inovatívnym slovenským podnikom počas nasledujúcich dvoch rokov úvery so zárukami EIF s podporou rámcového programu EÚ pre výskum a inovácie Horizont 2020. Očakáva sa, že takto sa v SR vytvorí úverové portfólio v hodnote 35 mil. eur (Malé a stredné podniky na Slovensku..., 2016).

V období apríl – máj 2016 sme uskutočnili dotazníkový prieskum zameraný na zistenie aktuálneho stavu v oblasti podpory financovania slovenských malých a stredných podnikov prostredníctvom cudzích zdrojov. Vzhľadom na všeobecne známu nízku úroveň využívania podporných nástrojov nás zaujímali dôvody tejto nepriaznivej situácie. Za najčastejší dôvod nevyužívania štátnej podpory financovania malé a stredné podniky považujú nedostatok informácií o jej možnostiach, pričom tento dôvod označilo až 41% respondentov. 22% z nich najvýznamnejší dôvod nevyužívania možnosti štátnej podpory vidí v nedostatku skúseností s danou formou podpory. Neschopnosť splniť požadované podmienky považuje za významný dôvod 20% respondentov a 17% malých a stredných podnikov označilo za významný dôvod administratívnu a časovú náročnosť spojenú so žiadaním o jednotlivé nástroje finančnej podpory.

Súčasťou uvedeného prieskumu bolo aj zisťovanie úrovne informovanosti slovenských malých a stredných podnikov o podporných programoch v oblasti ich financovania cudzími zdrojmi. Tretina respondentov uviedla, že o činnosti a možnostiach podpory zo strany Slovak Business Agency nemá dostatok informácií. Ešte horšia situácia je v informovanosti o činnosti Slovenskej záručnej a rozvojovej banky, kde až 61% respondentov uviedlo, že nemá dostatok informácií. 35% zo všetkých respondentov pritom ani nevie, kde by uvedené informácie mohli nájsť, 26% z nich uviedlo, že síce nemajú dostatok informácií o SZRB, ale v prípade potreby by vedeli, kam sa majú obrátiť. Výsledky nášho prieskumu tiež informujú o tom, ako predstavitelia skúmaných podnikov hodnotia štátnu podporu slovenských malých a stredných podnikov. Za dostatočnú ju považuje 26% respondentov, naopak ako nedostatočnú ju hodnotí viac ako tretina - 35% respondentov. Až 39% respondentov nedokáže posúdiť rozsah poskytovanej podpory. Toto zistenie len potvrdzuje vyššie uvedený alarmujúci výsledok poukazujúci na veľmi nízku úroveň informovanosti podnikateľov v tejto oblasti.

Súčasný systém podpory slovenských malých a stredných podnikov hodnotíme ako neprehľadný a komplikovaný. Pôsobí v ňom množstvo subjektov, medzi ktorými existujú zložité a niekedy až nejasné väzby. Ako sme uviedli, realizáciu programov podpory financovania MSP považujeme za opodstatnenú. Je však potrebné jasne a transparentne vymedziť a následne dodržiavať kritériá jej poskytovania. Zároveň je nevyhnutné realizované podporné programy a poskytované nástroje spätne kriticky vyhodnocovať a na základe zistených výsledkov potom prijímať korekčné opatrenia a navrhnúť zmeny do budúcnosti, ktoré zabezpečia, aby podpora smerovala cielene k podnikom, ktoré ju potrebujú a ktorým pomôže naštartovať ich dlhodobu udržateľný rozvoj a konkurencieschopnosť, čím sa podporí aj dosahovanie najdôležitejších cieľov týkajúcich sa rozvoja a konkurencieschopnosti celej európskej ekonomiky.

Záver

V súčasnosti majú malé a stredné podniky k dispozícii viaceré nástroje na podporu financovania svojich investičných potrieb prostredníctvom cudzích zdrojov, a to najmä vo forme zvýhodnených úverov, mikroúverov a záruk za úvery. Systém podpory sa neustále vyvíja a prispôsobuje predovšetkým odporúčaniam európskych orgánov. Reálne využívanie jednotlivých podporných nástrojov podnikmi, pre ktoré sú prioritne určené, však musíme hodnotiť ako nedostatočné. Medzi hlavné dôvody tohto nepriaznivého stavu patrí hlavne nízka informovanosť malých a stredných podnikov o dostupných možnostiach podpory, ale tiež administratívna náročnosť a zdĺhavosť procesu žiadania o jednotlivé formy podpory, zložitosť, neprehľadnosť a netransparentnosť celého systému podpory malého a stredného podnikania, neprehľadnosť inštitucionálneho rámca, ktorý podporu zabezpečuje, ale tiež nedôvera samotných podnikov k programom štátnej podpory. Myslíme si, že je nevyhnutné sprehľadniť informácie o dostupných možnostiach, poskytnúť podnikom v najlepšom prípade na jednom mieste komplexný prístup k potrebným zdrojom informácií.

Malé a stredné podniky sú dôležitými tvorcami pracovných príležitostí, disponujú značným inovačným potenciálom, sú flexibilné a významným spôsobom prispievajú k rozvoju a zvyšovaniu konkurencieschopnosti národnej aj európskej ekonomiky. Aby túto svoju kľúčovú úlohu mohli efektívne plniť, je nevyhnutné vytvárať pre ne vhodné podnikateľské prostredie. Tieto podniky však zvyčajne nedisponujú dostatočným kapitálom a často nie sú schopné splniť kritériá pre získanie tradičných bankových úverov. Je preto dôležité, aby mali možnosť získať cudzie zdroje na financovanie investičných potrieb aj inými spôsobmi, najmä prostredníctvom rôznych podporných programov, ktoré pomáhajú preklenúť tzv. medzeru financovania malých a stredných podnikov a umožniť im tak naplniť ich podnikateľský potenciál.

Literatúra

- [1] *Analýza využívania externých foriem financovania MSP*. 2016. Bratislava : Slovak Business Agency, 2016. 29 s. Dostupné na internete : <http://www.sbagency.sk/sites/default/files/analyza_financovania_msp.pdf>
- [2] FETISOVOVÁ, E., NAGY, L., VLACHYNSKÝ, K. 2014. *Aktuálne trendy vo financiách malých a stredných podnikov*. Bratislava : Ekonóm, 2014. 261 s. ISBN 978-80-225-3990-6.
- [3] <http://www.szrb.sk>.
- [4] Malé a stredné podniky na Slovensku dostanú po prvýkrát milióny EUR od Európskej investičnej banky. 2016. In *EuropskeNoviny.sk*, 2016. Dostupné na internete : <<http://europskenoviny.sk>>
- [5] MARKOVÁ, V. 2003. *Malé a stredné podnikanie v Slovenskej republike*. Banská Bystrica : Ekonomická fakulta Univerzity Mateja Bela, 2003. 164 s. ISBN 80-8055-816-7.
- [6] *Správa o stave malého a stredného podnikania v Slovenskej republike v roku 2014*. 2015. Bratislava : Slovak Business Agency, 2015. 214 s. Dostupné na internete : <http://www.sbagency.sk/sites/default/files/sprava_o_stave_msp2014.pdf>
- [7] VLACHYNSKÝ, K. a kol. 2009. *Podnikové financie*. Bratislava : Iura Edition, 2009. 524 s. ISBN 978-80-8078-258-0.
- [8] *Výročná správa. Annual Report 2015*. 2015. Bratislava : Slovenská záručná a rozvojová banka, 2015. Dostupné na internete : <http://www.szrb.sk/files/files/SZRB_vyrocka_web.pdf>